تفکیک بین استعمال کلمه «رأی» دراحکام وموضوعات

در مانحن فیه در این روایتی که ما داریم، در فقره «لیس بالرای و لا بالتظنی» لسان حضرت عدم اتکاء به «رأی» است، اما مذمت «رأی» در اینجا منظور نیست. این نکته مهمی در این روایت است. به گمانم همین واژه «رأی» یکی از موارد تشابک و تعاضد قرائن برای بحث دیروز است. کلمه «رأی» در بین مسلمین مطرح است که میگویند اهلسنت اصحاب الرای هستند. اصحاب الحدیث و اصحاب الرای. اصحاب الرای به اصحاب القیاس میگویند. در بین متدینین کار اینها یک حالت مذمت و بار منفی داشته. خُب معلوم است «رأی»ای که آنها به کار میبردند «رأی» در شبهات حکمیه بوده، در مسأله بوده، در دین بوده. در احکام شرع بوده. «رأی» در احکام شرع مذموم است. اما «رأی»ای هم هست که در روایات اهل البیت علیهمالسلام هم به آن امر شده و اصلاً معلوم است که «رأی» در موضوعات است. ظنی است که در امور شخصیه حاصل میشود. چرا ذمش کنند؟!

دو روایت را از کافی شریف بخوانم؛ در لسان امام کلمه «رأی» آمده و اصلاً جهت منفی ندارد.

> عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ إِذَا لَمْ تُرَ الشَّمْسُ وَ لَا الْقَمَرُ وَ لَا النُّجُومُ قَالَ اجْتَهِدْ رَأْيَكَ وَ تَعَمَّدِ الْقِبْلَةَ جُهْدَكَ[1]

«سَأَلْتُهُ عَنِ الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ إِذَا لَمْ تُرَ الشَّمْسُ وَ لَا الْقَمَرُ وَ لَا النُّجُومُ»؛ هیچیک از علاماتی که برای قبله هست در دسترس ما نیست و میخواهم نماز بخوانم، چطور بخوانم؟ حضرت فرمودند: **«قَالَ اجْتَهِدْ رَأْيَكَ وَ تَعَمَّدِ الْقِبْلَةَ جُهْدَكَ»؛** بهدنبال رأی برو. در اینجا چه رأیی است؟ رأی در دین خدا نیست، بلکه در موضوع احکام دین خدا است. اگر در احکام خدا شبهات حکمیه پیش آمد، مجاز نیستی به رأیت عمل کنی. روایات متعدد است. اما در اینجا که مربوط به تشخیص موضوع است و میخواهی قبله را پیدا کنی، «اجتهد رایک». این روایت کلیدی است برای جمع و تشابک شواهد.

آن جایی که فرمودند «اصالة حرمت عمل به ظن»، آن مربوط به حرمت عمل به ظن است، در یک حوزه خاصی. نه در مثل این موارد که ما یک قاعده کلی درست کردیم که حتی در موضوعات هم میگوییم اصالة حرمت عمل به ظن. این شاهد خوبی است که آن جا اصلاً برای موضوعات نیست. این هم یکی از موضوعات است.

شاگرد: حتی در آن حوزه احکام هم می‌توانیم بگوییم اصل، حرمت عمل به ظن است؟ مثلاً ظن مجتهد داریم.

استاد: فرمایش شما را توجه دارم. می‌خواهم گام به گام جلو بروم.

---

[1] الكافي- ط الاسلامية نویسنده : الشيخ الكليني جلد : ۳ صفحه : ۲۸۴

بازبینی #1
ایجاد شده 5 آوریل 2026 13:28:34 توسط ... .
به روزرسانی شده 5 آوریل 2026 13:29:43 توسط ... .